

Åtgärdsprogram
för hotade arter

Fakta 2023:19

Länsstyrelsen
Stockholm

Kontaktperson

Martin Elmestål
Enheten för naturskötsel
Telefon: 010- 223 13 21
Martin.elmestal@lansstyrelsen.se

Författare

Stanislav Snäll
(Ento Studio & Research)
E-mail: stanislavsnall@yahoo.se

Foto: Stanislav Snäll

ISBN: 978-91-7937-269-9

www.lansstyrelsen.se/stockholm

Feromonbaserad inventering av bredbandad ekbarkbock (*Plagionotus detritus*) år 2023, i Stockholms län

Länsstyrelsen i Stockholms län har under sommaren 2023 låtit utföra en inventering av bredbandad ekbarkbock. Inventeringen har utförts med hjälp av feromonfällor. Avsikten med inventeringen är att ta reda på artens nuvarande förekomst i Stockholms län.

Inledning och bakgrund

En av våra mest sällsynta och spektakulära bark- och vedlevande skalbaggar är bredbandad ekbarkbock *Plagionotus detritus*. Tidigare levde arten i gamla ekbestånd inom ett relativt stort område i nästan hela sydöstra Sverige men under de senaste decennierna av förra seklet har den enbart hittats i Stockholmsområdet (Norra Djurgården) och det finns även enstaka noteringar om arten från Älvkarleby. I slutet av förra seklet har bredbandad ekbarkbock minskat så kraftigt i Sverige att artens framtid blev osäker. En bidragande faktor kan vara avverkningar av ädellövsområden med bestånd av gamla ekar och intensifiering av jord- och skogsbruket och igenväxning av ekområden.

Under senaste åren har det rapporterats nya fynd i Stockholmstrakten, Åkersberga och Norrtälje som kan tyda på att arten kan vara på spridning igen och har utökat sin utbredning i Stockholms län.

På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län har under sommaren 2023 Stanislav Snäll utfört en inventering av bredbandad ekbarkbock med hjälp av feromonfällor. Avsikten med inventeringen var att ta reda på artens nuvarande förekomst i Stockholms län.

Sammanfattning

Inventeringen genomfördes på 22 lokaler i 20 kommuner inom Stockholms län, från 2023-06-06 till 2023-07-11. Undersökningen gjordes med hjälp av feromonfällor. Lokaler/ kommuner valdes ut i samråd med Länsstyrelsen. Under valet av lokaler prioriterades platser med lämpligt habitat (förekomst av större antal värdräd – storväxta ekar med tjock bark) och platser där några enstaka rapporter gjordes under senaste åren. Lokaler med kända livskraftiga populationer av bredbandad ekbarkbock, som Norra och Södra Djurgården, Stora Skuggan, Solna och Frescati där man känner väl till artens förekomst, undersöktes inte.

Under inventeringen har man hittat eller bekräftat 10 nya lokaler och fångat in 24 exemplar av bredbandad ekbarkbock.

Kommuner/ lokaler där man hittade bredbandad ekbarkbock:

Botkyrka/ Sturehov – 1 ex

Huddinge/ Sundby gård – 4 ex

Värmdö/ SV om Gustavsberg – 5 ex

Vaxholm/ Frösвик – 4 ex

Lidingö/ Ekholmsnäs – 2 ex

Ekerö/ Svartsjö – 1 ex

Stockholms stad/ Grimsta – 2 ex

Upplands Bro/ S om Kungsängen – 3 ex

Upplands Väsby/ Njursta – 1 ex

Österåker/ Ekensborg – 1 ex

Foto 1. Bredbandad ekbarkbock sittande på ekbarken (Solna 2015)

Bredbandad ekbarkbock, *Plagionotus detritus*

Bredbandad ekbarkbock är en 10 till 19 mm stor skalbagge med getingliknande utseende. Larven utvecklas i och under grov bark på stora ekar. I Mellan- och Sydeuropa är den påträffad även på klenare ekar med tunnare bark. Arten väljer gärna delar av träd med nyligen döda partier av stammar eller grenar. Skalbaggen angriper både stammar och grövre grendelar, men ofta är det endast en enda generation av arten som utvecklas i varje stam- och grendel, nästa generation brukar välja ett annat träd. Larven gnager grova, gångar som slingrar sig i innerbarken. Larvutvecklingen är tvåårig och den fullväxta larven förpuppar sig inne i den tjocka barken eller i yttre skikt av veden strax under barken. Förpuppningen sker under försommaren och den fullbildade skalbaggen kommer ut från veden i mitten av juni. Under de senaste åren kunde man dock observera nykläckta skalbaggar i Stockholmsområde under varma dagar redan i början av juni månad. Skalbaggar kan ses under varma somrardagar (juni–juli) springande eller sittande på de angripna stammarna där de letar eller väntar på partner att para sig med. I Mellaneuropa har man observerat arten para sig på ekstockar under natten (S. Snäll 2021). Arten var tidigare påträffad i Skåne, Blekinge, Halland (Haslöv, 1700-talsfynd), på Öland (Halltorp) och Gotland, i östra Småland, Östergötland (Omberg) och Västergötland. Efter 1960 finns endast fynd från nedre Dalälven (senast 1989) och Stockholmstrakten, där de enda säkra aktuella populationerna finns idag.

Den bredbandade ekbarkbocken är idag rödlistad och klassad som kategori EN (starkt hotad).

Sverige följer 2000 års rödlista Internationella naturvårdsunionens (IUCN) kategorier och kriterier för rödlistning, som bygger på en prognos för arternas risk att dö ut, i vårt fall i Sverige.

Metodik

Inventeringen av bredbandad ekbarkbock gjordes med hjälp av feromonfällor (levandefällor) som innehöll artens doftferomon. Feromonet lockar individer av arten att flyga in i fällan. Fällorna placerades i lämpliga områden och undersöktes varje dag, max 4 dagar i följd. Infångade individer av bredbandad ekbarkbock märktes på täckvingar med vit färg för att kunna identifiera redan observerade individer. Märkta exemplar släpptes ut några hundra meter från feromonfällan.

På varje fälla fanns en text med upplysning för allmänheten om att det pågår en insektsundersökning och ett kontakttelefonnummer för eventuella frågor.

Inventeringens tidpunkt valdes utifrån förekomsten av vuxna individer i det fria, som vanligtvis i Sverige infaller från cirka 10:de juni till mitten av juli. Det kan förekomma vissa variationer som är beroende av väderförhållanden men från första varma dagar (över +20° C) i juni och fram till cirka 15 juli är det största chans att hitta vuxna individer i naturen.

Koordinater för fällor och lokaler anges i SWEREF 99TM.

Alla fynd från inventeringen är rapporterade på Artportalen.

Foto 2. Feromonfälla på ek (Botkyrka/Storehov)

Foto 3. Bredbandad ekbarkbock i feromonfälla

Resultat

Inventeringen påbörjades 2023-06-06 och avslutades 2023-07-11. Totalt undersöktes 22 lokaler i 20 kommuner. På 10 lokaler i 10 kommuner hittades bredbandad ekbarkbock. Flest individer, 5 exemplar fångades in på Värmdö/ Gustavsberg. 4 exemplar i Huddinge/ Sundby gård och på Vaxholm/ Frösvik. 3 exemplar i Upplands-Bro/ söder om Kungsängen. 2 exemplar på Lidingö/ Ekholmsnäs och i Stockholms stad/ Grimsta. 1 exemplar hittades i Botkyrka/ Storehov, Ekerö/ Svartsjö, Upplands Väsby/ Njursta och Österåker/ Ekensborg.

I Huddinge/Sundby gård fångades ett exemplar två gånger. Skalbaggen var dock markerad med vit färg och räknades bara en gång.

- Röda punkter - inventerade lokaler med förekomst av bredbandad ekbarkbock.
- Röda cirklar - inventerade områden utan förekomst av bredbandad ekbarkbock.
- Kärnområden med förekomst av bredbandad ekbarkbock.

Lokaler på kartan:

1 – Botkyrka/ Storehov,	12 – Värmdö/ Värmdö,
2 – Salem/Bornsjö,	13 – Vaxholm/ Frösвик,
3 – Nykvarn/ Taxinge,	14 – Lidingö/ Ekholmsnäs,
4 – Södertälje/ Mörkö,	15 – Ekerö/ Svartsjö,
5 – Södertälje/ Tullgarn,	16 – Stockholms stad/ Grimsta,
6 – Huddinge/ Sundby gård,	17 – Upplands Bro/ söder om Kungsängen,
7 – Tyresö/ Spirudden,	18 – Upplands Väsby/ Njursta,
8 – Haninge/ Häringe,	19 – Vallentuna/ Kragsta,
9 – Nynäshamn/ Kärringboda Johanneslund,	20 – Sigtuna/ Fiskartorp,
10 – Nynäshamn/ Kärringboda Långholmen,	21 – Norrtälje/ Rimbo Ekeby,
11 – Värmdö/ söder om Gustavsberg,	22 – Österåker/ Ekensborg

Alla lokaler där bredbandad ekbarkbock påträffades ligger i de inre kommunerna i Stockholms län och närmare kärnpopulationerna på Norra och Södra Djurgården. Inventerade lokaler i kommuner som ligger i ytterkanter av länet påvisade inte förekomst av bredbandad ekbarkbock. Även om man kan konstatera en del nya platser som ligger längre bort från Djurgården så har bredbandad ekbarkbock inte hunnit sprida sig till ytterkommunerna än.

Tabell 1. Tabell över inventerade lokaler, fynd och koordinater

Nr.	Kommun	Lokal	Antal fynd	Koord. N	Koord. E	Datum från	Datum till
1	Botkyrka	Sturehov	1	6571274	658481	2023-06-06	2023-06-10
2	Salem	Bornsjö (västra strand)		6571148	653651	2023-06-06	2023-06-10
3	Nykvarn	Taxinge		6569731	631870	2023-06-06	2023-06-10
4	Södertälje	Mörkö (Hörningsholm)		6548250	652842	2023-06-06	2023-06-10
5	Södertälje	Tullgarn		6538458	647801	2023-07-07	2023-07-11
6	Huddinge	Sundby gård	4	6566302	672297	2023-06-11	2023-06-14
7	Tyresö	Spirudden		6564208	692578	2023-06-11	2023-06-14
8	Haninge	Eknäs/ Häringe		6549346	673060	2023-06-11	2023-06-14
9	Nynäshamn	Kärringboda/ Johanneslund		6532893	667193	2023-06-11	2023-06-14
10	Nynäshamn	Kärringboda/ Långholmen		6531388	666935	2023-07-07	2023-07-11
11	Värmdö	S om Gustavsberg	5	6580291	691920	2023-06-15	2023-06-18
12	Värmdö	Värmdö (västra delen)		6580975	702811	2023-06-15	2023-06-18
13	Vaxholm	Frösvik	4	6588557	680531	2023-06-15	2023-06-18
14	Lidingö	Ekholmsnäs	2	6584547	681209	2023-06-15	2023-06-18
15	Ekerö	Svartsjö	1	6581873	654945	2023-06-08	2023-06-11
16	Stockholms stad	Grimsta	2	6582871	663676	2023-06-20	2023-06-23
17	Upplands-Bro	S om Kungsängen	3	6595362	654855	2023-06-20	2023-06-23
18	Upplands Väsby	Njursta	1	6599550	663405	2023-06-20	2023-06-23
19	Vallentuna	Kragsta/ Oppgården		6602225	672339	2023-06-28	2023-07-02
20	Sigtuna	Vennarn/ Fiskartorp		6615911	654064	2023-06-28	2023-07-02
21	Norrtälje	Rimbo/ Ekeby		6630525	687550	2023-06-28	2023-07-02
22	Österåker	Ekensborg	1	6600145	695255	2023-06-28	2023-07-02

Bredbandad ekbarkbock är starkt beroende av nyligen död ekved på grova ekar i solexponerade lägen. Och just solexponeringen är en av de viktigaste faktorerna för artens utveckling. Ekbarkbockens larver gnager i och under barken, oftast på den södra solbelysta sidan av stammen eller på grova grenar. Vid val av platser för feromonfällor lades stor vikt till att de installerades i eller i närheten av miljöer där grova och solbelysta ekar finns. Även om feromonet kan locka skalbaggar att flyga långa sträckor är närheten av lämpliga utvecklingsbiotoper en mycket viktig parameter för att genomföra inventeringen och hitta arten.

De åtgärder som genomförts på många platser, där man har frihuggit ekar på flera platser i Stockholms län, kan också ha en positiv effekt på artens förekomst och spridning.

De flesta miljöer där arten påträffades var öppna ekhagmarker eller platser med bestånd av solexponerade grova ekar. Dessa miljöer utgör biotop där arten lever och utvecklas.

I Sverige har arten genomgått en av de mest dramatiska minskningar i utbredning som man har kännedom om bland insekter och för cirka 20 år sedan såg artens framtid dystert ut. Därför är det glädjande att under de senaste åren har man sett att rapporter på Artportalen och inte minst den här inventeringen visar en märkbar ökning av observationer i Stockholms län.

Referenser & litteratur

Artdatabanken. 2005. Artdatabankens Rödlista 2020.

Ehnström, B. 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av Bredbandad ekbarkbock. Rapport 5469. Naturvårdsverket.

Ehnström, B. 2007. Skalbaggar: Långhorningar. Nationalnyckel till Sveriges flora och fauna. Artdatabanken.

Ehnström, B. & Axelsson, R. 2002. Insektsgnag i bark och ved. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Lundberg, S. & Gustafsson, B. 1995. Catalogus Coleopterorum Sueciae. Naturhistoriska Riksmuseet och Entomologiska Föreningen i Stockholm.

Nilsson, S. G. 2012. Åtgärdsprogram för skalbaggar i eklågor, 2012–2016. Åtgärdsprogram för bevarande av hotade arter. ISBN 978-91-620-6507-2